

UCHWAŁA

Dnia 24 stycznia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Kozłowska

SSN Krzysztof Strzelczyk

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku M. J. - kuratora dla nieznanej z miejsca pobytu M. N. przy uczestnictwie Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w W. reprezentowanego przez Marszałka Województwa (...) - Wojewódzki Urząd Pracy w (...), Wydział do spraw obsługi Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych

o ustanowienie kuratora dla osoby nieznanej z miejsca pobytu i zezwolenie na dokonanie czynności polegającej na przyjęciu lub odrzuceniu spadku, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 24 stycznia 2020 r., zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 3 kwietnia 2019 r., sygn. akt X RCa (...),

"1. Czy kurator procesowy ustanowiony na podstawie art. 144 k.p.c. lub art. 510 § 2 k.p.c. jest legitymowany do złożenia wniosku do Sądu o ustanowienie kuratora w trybie art. 184 k.r.o. w zw. z art. 601 k.p.c., to znaczy czy jest osobą zainteresowaną w rozumieniu art. 601 k.p.c. w zw. z art. 510 § 1 k.p.c.;

2. czy złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może zostać dokonane przez kuratora ustanowionego w trybie art. 184 k.r.o. w zw. z art. 601 k.p.c.;

3. w przypadku pozytywnej odpowiedzi na pytanie zadane w punkcie 1 i 2 czy ustanawiając kuratora na podstawie art. 184 k.r.o. w zw. z art. 601 k.p.c. Sąd ma obowiązek określić jednocześnie czy kuratora upoważnia do odrzucenia spadku bądź też do przyjęcia spadku?"

podjął uchwałę:

- 1. Kurator ustanowiony w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku przez sąd orzekający dla uczestnika postępowania, którego miejsce pobytu nie jest znane (art. 143-147 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), nie jest uprawniony do złożenia wniosku (art. 601 k.p.c.) o ustanowienie dla tego uczestnika kuratora, o którym mowa w art. 184 k.r.o.;**
- 2. odmawia podjęcia uchwały w pozostałym zakresie.**

UZASADNIENIE

W dniu 22 grudnia 2017 r. kurator procesowy, adwokat M. J., ustanowiony dla M. N., uczestniczki postępowania prowadzonego przez Sąd Rejonowy w K., sygn. akt I Ns (...), w sprawie z wniosku Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych reprezentowanego przez Marszałka Województwa (...) o stwierdzenie nabycia spadku po J. N., zmarłym w dniu 26 października 2012 r. w K., ostatnio stale zamieszkałym przy ulicy J. w K., wykonując zobowiązanie Sądu Rejonowego w K. z dnia 7 grudnia 2017 r., wystąpił do Sądu Rejonowego w G. o ustanowienie kuratora dla M. N. jako osoby nieznanej z miejsca pobytu, celem złożenia oświadczenia woli o przyjęciu albo odrzuceniu spadku po J. N.

Postanowieniem z dnia 21 marca 2018 r. Sąd Rejonowy w G. oddalił wniosek.

Apelację od postanowienia z dnia 21 marca 2018 r. złożył wnioskodawca.

Sąd Okręgowy w S., rozpoznając apelację, powziął poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz, występując z przedstawionymi na wstępie zagadnieniami prawnymi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istota pierwszego z przedstawionych zagadnień prawnych sprowadza się do pytania o to, czy ustanowiony przez sąd prowadzący postępowanie w sprawie kurator dla uczestnika postępowania, którego miejsce pobytu nie jest znane (art. 143-147 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), jest uprawniony do złożenia wniosku o ustanowienie dla tego uczestnika postępowania - jako osoby, która z powodu

nieobecności nie może prowadzić swoich spraw i nie ma pełnomocnika - kuratora określonego w art. 184 k.r.o. Przed przystąpieniem do analizy tak sformułowanego zagadnienia prawnego wyjaśnić należy dwie kwestie.

Po pierwsze, przepisy art. 143-147 k.p.c. dotyczące kuratora ustanawianego dla strony, której miejsce pobytu nie jest znane, mają odpowiednie zastosowanie także w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c., por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 11 września 1958 r., 4 CO 19/58, OSNCK 1959, nr 2, poz. 60, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2007 r., II CSK 261/07, OSNC-ZD 2008, nr C, poz. 84). Przepis art. 510 § 2 zdanie trzecie k.p.c., dotyczący ustanowienia kuratora dla zainteresowanego, którego miejsce pobytu nie jest znane, nie przewiduje nowego rodzaju kuratora, odmiennego od kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c. Wynika z niego jedynie to, że w postępowaniu nieprocesowym kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., sąd może wyznaczyć z urzędu dla zainteresowanego, którego miejsce pobytu nie jest znane. Oznacza to, że reguły dotyczące zakresu umocowania kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., dotyczą wprost takiego kuratora ustanowionego w procesie oraz odpowiednio tegoż kuratora ustanowionego w postępowaniu nieprocesowym. Odpowiednie stosowanie przepisów o kuratorze, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., do takiego kuratora ustanowionego na potrzeby postępowania nieprocesowego obejmuje, co oczywiste, także przepis art. 146 k.p.c.

Po drugie, w okolicznościach sprawy kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., został ustanowiony w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po J. N. prowadzonej przez Sąd Rejonowy w K. przed dniem 15 marca 2018 r., tj. przed wejściem w życie art. 146 k.p.c. w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 398 ze zm., dalej jako: „ustawa nowelizująca”). Na mocy ustawy nowelizującej z dnia 15 marca 2018 r. przepis art. 69 k.p.c. uzyskał nowe brzmienie. W wyniku tej nowelizacji pojawił się w tym przepisie nowy § 3, stanowiący, że kurator ustanowiony na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. jest umocowany do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą. Przepis art. 69 § 3 k.p.c. z mocy art. 146 k.p.c. w brzmieniu ustalonym ustawą nowelizującą ma odpowiednie zastosowanie do kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c. Biorąc

pod uwagę to, że przepis art. 42 ustawy nowelizującej nakazem stosowania przepisów dotychczasowych do określonych w nim kuratorów nie obejmuje kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., należy przyjąć, że do takiego kuratora od dnia 15 marca 2018 r. stosuje się art. 69 § 3 w związku z art. 146 k.p.c. w brzmieniu, które tym przepisom nadała ustawa nowelizująca, choćby kurator taki został ustanowiony przed dniem 15 marca 2018 r.

Odrębnie należy wskazać, że w niniejszej sprawie wnioski o ustanowienie dla M. N. kuratora, o którym mowa w art. 184 k.r.o., został złożony także przed dniem 15 marca 2018 r. Zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 316 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oraz w braku w ustawie nowelizującej odmiennych miarodajnych regulacji intertemporalnych należy przyjąć, że przy ocenie uprawnienia kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., do wystąpienia z tym wnioskiem należy stosować przepisy dotyczące zakresu kompetencji tego kuratora obowiązujące w chwili, w której rozstrzygane jest rozpatrywane zagadnienie prawne. W efekcie punktem odniesienia dla dalszych rozważań jest art. 69 § 3 w związku z art. 146 i z art. 13 § 2 k.p.c. w jego brzmieniu obowiązującym od dnia 15 marca 2018 r.

Kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., jest tzw. kuratorem procesowym, działającym jako przedstawiciel ustawowy osoby, której miejsce pobytu nie jest znane. Jego uprawnienia ograniczone są do działania w postępowaniu cywilnym. Podstawę jego ustanowienia stanowią wyłącznie przepisy kodeksu postępowania cywilnego, tj. art. 143-147 k.p.c. Przed nadaniem nowego brzmienia art. 146 k.p.c., odsyłającego do nowego art. 69 § 3 k.p.c., nie budziło wątpliwości to, że kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., niezależnie od jego obowiązków związanych ze zbieraniem informacji dotyczących sprawy i miejsca pobytu osoby, dla której został ustanowiony, pozostaje umocowany do podejmowania w imieniu tej osoby wszystkich czynności procesowych związanych ze sprawą (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1991 r., III CRN 70/91, nie publ., z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 155/07, nie publ., z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 412/15, nie publ., wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 września 1997 r., II CKU 82/97, nie publ., i z dnia 17 października 2007 r., II CSK 261/07, OSNC-ZD 2008, nr D, poz. 84). Wątpliwości budziła kwestia, czy może on dokonywać w imieniu osoby, za którą

działa, również czynności dyspozycyjnych (zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa albo zawarcie ugody (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2007 r., II CSK 261/07, OSNC-ZD 2008, nr D, poz. 84).

Niezależnie od tego przyjmowano jednak zgodnie, że kurator, o którym mowa, jest ustanawiany dla konkretnego postępowania, tj. może działać za osobę, której miejsce pobytu nie jest znane, tylko w postępowaniu, w którym został ustanowiony. Nie jest uprawniony do działania w imieniu tej osoby w kolejnych lub równoległe prowadzonych postępowaniach z jej udziałem lub jej dotyczących. Precyzowano, że uprawnienie kuratora do działania za daną osobę w postępowaniu, w którym został on ustanowiony, obejmuje nie tylko postępowanie główne (w sprawie), ale także wszelkie związane z nim postępowania pomocnicze.

Obecnie z art. 69 § 3 w związku z art. 146 k.p.c. wynika, że kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., jest umocowany do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą. O ile można rozważać, czy jest to zmiana normatywna, która pozytywnie rozstrzygnęła wątpliwości w kwestii dopuszczalności dokonywania przez tego kuratora czynności dyspozycyjnych, a nawet rozpatrywać to, czy rozszerzyła ona jego uprawnienia w ogólności także na czynności materialnoprawne podejmowane w postępowaniu, w którym został on ustanowiony, o tyle nie zmieniła ona założenia, że umocowanie kuratora, o którym mowa, nadal pozostaje ograniczone do postępowania, w którym został on ustanowiony, włączając w to związane z tym postępowaniem - jako postępowaniem głównym - postępowania pomocnicze. Przez określenie, że kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., jest umocowany do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą, rozumieć należy to, że może on dokonywać takich czynności w postępowaniu, w którym został ustanowiony i w którym rozpoznawana jest ta sprawa.

Kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., nie ma - także pod rządami art. 69 § 3 w związku z art. 146 k.p.c. - umocowania do działania za osobę, której miejsce pobytu nie jest znane, w innym postępowaniu (postępowaniu głównym i związanych z nim postępowaniach pomocniczych) niż to postępowanie, w którym go ustanowiono. Skoro umocowanie kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c.,

do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą obejmuje wszystkie takie czynności dokonywane w postępowaniu, w którym kurator ten został ustanowiony, i w którym rozpoznawana jest ta sprawa, to nie rozciąga się ono na jakiegokolwiek czynności w innym postępowaniu, w którym załatwiana jest inna sprawa. Wyłączenie umocowania kuratora do działania w innym postępowaniu niż to, w którym został ustanowiony, obejmuje nie tylko samo uczestniczenie w tym innym postępowaniu w imieniu osoby, dla której został powołany, ale także wszczynanie takiego postępowania w jej imieniu i na jej rzecz.

Odniesienie powyższego założenia do rozpatrywanego zagadnienia prawnego prowadzi do wniosku, że kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., nie może wystąpić na podstawie art. 601 k.p.c. z wnioskiem o ustanowienie dla osoby, której miejsce pobytu nie jest znane, kuratora, o którym mowa w art. 184 k.r.o. Wniosek taki wszczyna odrębne postępowanie w sprawie o ustanowienie kuratora, o którym mowa w art. 184 k.r.o. Postępowanie takie jest postępowaniem głównym (w sprawie) innym niż postępowanie, w którym i na potrzeby którego ustanowiony jest kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c. Nie stanowi ono natomiast postępowania pomocniczego w stosunku do postępowania w sprawie, w którym ustanowiony został kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c. Odrębność postępowania, w którym i na potrzeby którego dla osoby nieznanej z miejsca pobytu został ustanowiony kurator określony w art. 143-147 k.p.c., i sprawy załatwianej w tym postępowaniu od postępowania o ustanowienie dla tej samej osoby kuratora określonego w art. 184 k.r.o. i sprawy o ustanowienie tego kuratora powoduje, że kurator ustanowiony w pierwszym postępowaniu w żadnym razie nie jest umocowany do złożenia wniosku o wszczęcie drugiego postępowania.

Stanowisko to potwierdza fakt, że kurator określony w art. 143-147 k.p.c., gdyby miał występować z wnioskiem o ustanowienie kuratora określonego w art. 184 k.r.o., musiałby działać w imieniu osoby nieznanej z miejsca pobytu, dla której został on ustanowiony. Trudno taką sytuacją zaakceptować, ponieważ w sensie konstrukcyjnym oznaczałoby ona, że osoba nieznana z miejsca pobytu, działająca przez kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., występowałaby z wnioskiem o ustanowienie dla siebie kuratora, o którym mowa w art. 184 k.r.o. Tymczasem z wnioskiem takim może wystąpić z oczywistych względów tylko osoba trzecia.

Nie można z kolei przyjąć, że z wnioskiem w takiej sytuacji występowałby kurator określony w art. 143-147 k.p.c. we własnym imieniu, tj. jako osoba, która została powołana na kuratora i która miałaby być zainteresowana w ujęciu art. 601 k.p.c., a nie w charakterze kuratora. Osoba będąca kuratorem z samego tylko powodu pełnienia tej funkcji nie uzyskuje bowiem przymiotu osoby zainteresowanej w rozumieniu art. 601 k.p.c.

Oceny, że kurator ustanowiony na podstawie art. 143-147 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. dla uczestnika postępowania nie może wystąpić o ustanowienie dla tego uczestnika kuratora określonego w art. 184 k.r.o., nie zmienia zobowiązanie przez sąd kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., w postępowaniu, w którym został on ustanowiony, do złożenia wniosku o ustanowienie dla uczestnika tego postępowania kuratora, o którym mowa w art. 184 k.r.o. Zakres umocowania kuratora, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., do działania za stronę albo uczestnika postępowania, wynika z ustawy, nie może wobec tego zostać zmieniony (rozszerzony albo ograniczony) przez sąd orzekający, który tego kuratora ustanowił.

Wyjaśnić należy, że Sąd Najwyższy w niniejszym składzie przyjmuje, iż kurator określony w art. 184 k.r.o. zgodnie z art. 601 k.p.c. może być ustanowiony tylko na wniosek osoby zainteresowanej, a nie przez sąd z urzędu (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2006 r., III CZP 89/06, OSNC 2007, nr 9, poz. 128). Przepis art. 601 k.p.c. jest w tym zakresie wyjątkiem od ogólnej reguły, wyrażonej w art. 570 k.p.c. i stanowiącej, że sąd opiekuńczy może wszcząć postępowanie z urzędu. Odrębną kwestią - w razie złożenia wniosku przez zainteresowaną osobę - jest dokonanie ustaleń w zakresie merytorycznych przesłanek ustanowienia kuratora, o którym mowa w art. 184 k.r.o. W szczególności kwestia, czy osoba nieobecna nie może prowadzić swych spraw, może być wykazana przez wnioskodawcę względnie ustalona przez sąd z urzędu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1969 r., III CRN 427/68, nie publ.) .

Uznając, że kurator ustanowiony na podstawie art. 143-147 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. dla uczestnika postępowania nie może wystąpić o ustanowienie dla

tego uczestnika kuratora określonego w art. 184 k.r.o. i że kurator określony w art. 184 może być ustanowiony tylko na wniosek, a nie przez sąd z urzędu, stwierdzić należy, że w okolicznościach sprawy nie ma już podstaw do rozpatrywania drugiego i trzeciego zagadnienia prawnego, tj. pytania, czy kurator określony w art. 184 k.r.o. może być umocowany do złożenia oświadczenia o przyjęciu albo o odrzuceniu spadku w imieniu uczestnika postępowania, dla którego miałby zostać ustanowiony, i pytania, czy sąd ustanawiając takiego kuratora ma obowiązek określić jednoznacznie, czy upoważnia go do odrzucenia bądź przyjęcia spadku.

Z tych względów, Sąd Najwyższy w zakresie pierwszego zagadnienia prawnego podjął uchwałę, jak na wstępie, a w zakresie pozostałych zagadnień prawnych, uznając, że nie zostały spełnione warunki umożliwiające podjęcie uchwały, na podstawie art. 86 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 825) odmówił jej podjęcia.

jw